

Vojter Kitti (SZTE)

Perspektívák az enyec idéző szerkezetekben

Előadásom célja az enyec idéző szerkezetek bemutatása a megnyilatkozás során megjelenő nézőpontok és a perspektivizáció szempontjából. Az idéző szerkezeteknek tekintélyes általános irodalma van (pl. Coulmas (szerk.) 1986), beleértve az uráli nyelvek szakirodalmát (pl. Teptiuk 2019). Idéző szerkezetek alatt Jäger definíciójának megfelelően olyan szerkezeteket értek, amely „egy másik személy kijelentéséről vagy gondolatáról szóló beszámolást képvisel” (2007: 1). Csontos (2019: 115) szerint ez egy újrakonstruáló folyamat, amely a választott nézőponttól függően különböző módokon valósulhat meg, így létezik függő és egyenes idézés is. A jelenlegi munkám kizárólag a finit beszédigével jelölt előfordulásokra fókuszál.

Az enyec idéző szerkezeteiről Siegl erdei enyec nyelvtana rövid megjegyzést tesz, miszerint ez a nyelv nem képes függő idézést létrehozni, csupán egyenes idézést használ (2013: 295). Mivel a szamojéd nyelvekre, pl. a nganaszanra is általánosságban ez jellemző (Szeverényi – Sipőcz 2019), az egyenes idézés preferálása az enyecben sem lenne meglepő. Munkám során azonban megfigyeltem, hogy az *INEL Enets Corpus* (Shluinsky et al. 2024) anyagában, előzetes vizsgálataim alapján, noha ritkábban, de található függő idézés is.

Az elemzést Sanders – Spooren (1997), valamint Tátrai (2011) elméleti keretében végzem: szerintük a beszéd különböző nézőpontok váltakozásából épül fel, a mástól hallott információ újraközlése során pedig perspektivizáció történik, amikor a tudatosság szubjektuma az aktuális beszélő helyett az eredeti beszélő lesz. Az egyenes és függő idézés abban különbözik, hogy az utóbbi esetén nemcsak az eredeti, hanem az aktuális beszélő nézőpontja is érvényesül, ugyanis a referenciális központ ő marad a megnyilatkozásban. Ez azt jelenti, hogy az ő identitása és időbeli–térbeli helyzete befolyásolja az információ közlésének módját, például, hogy kire vonatkozik az *én* névmás, vagy melyik idősíkot tekintjük jelennek (Sanders – Spooren 1997: 86–87). Céлом megfigyelni, hogy az enyecben a tudatosság szubjektumának elmozdulása kötelezően együtt jár-e a referenciális központ megváltoztatásával, azaz csak egyenes idézések léteznek, vagy valóban megjelenhet-e egyszerre az aktuális és az eredeti beszélő nézőpontja azáltal, hogy függő idézésben a referenciális központ az aktuális beszélő marad. Ez elsősorban a személyes névmások és az igei személyragok alapján állapítható meg, megfigyelve, hogy a megnyilatkozás beszélőire milyen személyben hivatkozik az aktuális beszélő. Kutatásom arra is kitér, hogy amennyiben létezik kétféle idéző szerkezet az enyecben, szerkezetileg és kontextusában mi a különbség közöttük. Ennek megválaszolásához az idéző

szerkezetek felépítését, például a mátrixigéket és a kötőszavak lehetséges jelenlétét, valamint metapragmatikai tudatosságukat (l. Csontos – Tátrai 2008) is megvizsgálom.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-88-SZTE kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Hivatkozások:

- Coulmas, Florian (szerk.) 1986: *Direct and Indirect Speech. (Trends in linguistics. Studies and monographs 31.)* Mouton de Gruyter, Berlin; New York, Amsterdam.
- Csontos Nóra 2019: *Kontextualizáció, konstruálás, idézés. Az idéző adaptív tevékenysége a mond-dal alkotott idézésekben.* In: Laczkó K. – Tátrai Sz. (szerk.): *Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság.* ELTE Eötvös József Collegium, Budapest. 113–135.
- Csontos Nóra – Tátrai Szilárd 2008: Az idézés pragmatikai megközelítése (Az idézési módok vizsgálatának lehetőségei a magyar nyelvű írásbeliségben). In: Tolcsvai Nagy G. – Ladányi M. (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXII: Tanulmányok a funkcionális nyelvészet köréből.* 59–119.
- Jäger, Andreas 2007: *Coding strategies of indirect reported speech in typological perspective.* [<https://trove.nla.gov.au/work/3620599> megtekintés: 2025.09.26.]
- Sanders, José – Spooren, Wilbert 1997: Perspective, subjectivity, and modality from a cognitive linguistic point of view. In: Liebert W-A. – Redeker, G. – Waugh, L. (szerk.): *Discourse and perspective in cognitive linguistics.* John Benjamins, Amsterdam; Philadelphia. 85–112.
- Siegl, Florian 2013: *Materials on Forest Enets, an Indigenous Language of Northern Siberia.* Société Finno-Ougrienne, Helsinki.
- Shluinsky, Andrey – Khanina, Olesya – Wagner-Nagy, Beáta 2024: *INEL Enets Corpus.* 1.0. [<https://hdl.handle.net/11022/0000-0007-FE1D-C> megtekintés: 2025.11.06.]. Archivált in: Universität Hamburg. In: *The INEL corpora of indigenous Northern Eurasian languages.* [<https://hdl.handle.net/11022/0000-0007-F45A-1> megtekintés: 2025.11.06.]
- Szeverényi Sándor – Sipőcz Katalin 2019: Szibériai uráli nyelvek idéző szerkezetei. *Nyelvelmélet és kontaktológia* 4. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, Piliscsaba, 2019. 127–146.

- Tátrai Szilárd 2011: *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés - Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 131*. Tinta Kiadó, Budapest.
- Teptiuk, Denys 2019: *Quotative indexes in Finno-Ugric (Komi, Udmurt, Hungarian, Finnish and Estonian)*. *Dissertationes Philologiae Uralicae Universitatis Tartuensis* 21. PhD disszertáció. Tartui Egyetem, Tartu.